

UWARUNKOWANIA psychospołeczne a wychowanie młodzieży

Wychawski B. Psychosocial Conditionality and Education of Young People / B. Wychawski // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 33. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 79–90.

Б. Вичавський. Психосоціальні обумовленості та виховання молоді. У статті проаналізовано різноманітні позиції та прояви поведінки дітей і молоді у сім'ях, які наслідують ровесників або суспільні групи, в яких вони виховуються. Багато авторів, які займаються проблематикою виховання чи психосоціальною поведінкою підростаючої молоді, вказують на вплив і домінування ровесників у формуванні їх свідомості та способу поведінки чи прийнятті життєвих рішень. Автор, ґрунтуючись на поглядах багатьох наукових авторитетів, вказує, що суспільний вплив – це певна зміна позицій, поведінки чи почуттів людини в результаті того, що думають, роблять і відчують інші люди. Така ситуація веде до основних змін в житті: змін рівня виконання завдань індивідом у присутності інших осіб. Автор підкреслює, що виховання не лише базується на вміннях, які традиційно передаються в сім'ї, але вимагає постійного вдосконалення фахової літератури з психології і педагогіки, яка допомагатиме батькам у вихованні дітей. Аналізуючи проблеми сім'ї, варто звернути увагу і підкреслити, що те, які цінності будуть передаватися дитині, залежить від самих батьків. Тому численні дослідження на тему сім'ї, які проводяться у психології, соціології чи педагогіці, показують образ неоднорідності ієрархії цінностей в сім'ї. Варто також підкреслити, що існують такі цінності, які вважаються основними і не залежать від людини, на їх формування впливає хід історії і культура країни. До таких цінностей ми можемо зарахувати: мужність, справедливість, розсудливість, працьовитість, скромність, вдячність, готовність допомагати, співчуття і відповідальність.

Ключові слова: сім'я, виховання, психосоціальна поведінка, групи ровесників, ієрархія цінностей.

Б. Вичавський. Психосоциальная обусловленность и воспитание молодежи. В статье проанализированы разнообразные позиции и способы поведения детей и молодежи в семьях, которые подражают ровесникам или социальным группам, в которых они воспитываются. Много авторов, которые интересуются проблематикой воспитания или

психообщественным поведением подрастающей молодёжи, указывают на влияние и доминирование ровесников в формировании их сознания и способа поведения или принятия жизненных решений. Автор, основываясь на мнениях научных авторитетов, указывает, что общественное влияние является определённым изменением позиций, поведения или чувств человека в результате того, что думают, делают и чувствуют другие люди. Такая ситуация ведёт к основным изменениям в жизни: изменениям уровня выполнения заданий индивидом в присутствии других людей. Автор подчеркивает, что воспитание не только основывается на умениях, которые традиционно передаются в семье, но и требует постоянного совершенствования специальной литературы из психологии и педагогики, которая будет помогать родителям в воспитании детей. Анализируя проблемы семьи, стоит обратить внимание и подчеркнуть, что то, какие ценности будут передаваться ребёнку, зависит от самих родителей. Поэтому многочисленные исследования на тему семьи, которые проводятся в психологии, социологии или педагогике, показывают образ неоднородности иерархии ценностей в семье. Стоит также подчеркнуть, что существуют такие ценности, которые считаются основными и не зависят от человека, на их формирование влияет ход истории и культура страны. К таким ценностям мы можем отнести: мужество, справедливость, рассудительность, трудолюбие, скромность, благодарность, готовность помогать, сочувствие и ответственность.

Ключевые слова: семья, воспитание, психообщественное поведение, группы ровесников, иерархия ценностей.

Człowiek przychodzi na świat, żyje i działa w różnych ludzkich zespołach, różnego rodzaju społecznościach, a to prowadzi do aktywnego zaangażowania w życie społeczne organizacji lub grup młodzieżowych. Zdaniem I. Budrewicz grupy rówieśnicze to swoiste zbiorowości społeczne, które obejmują osoby należące do tej samej kategorii wieku. Interesują nas określone grupy rówieśnicze, mianowicie zbiorowości stanowiące charakterystyczną formę życia społecznego dorastającej młodzieży (od 13 do 17 roku życia) [4, s. 107]. Wielu autorów zajmujących się problematyką wychowania dorastającej młodzieży wskazuje na wpływ i dominację rówieśników w kształtowaniu ich świadomości i sposobu ich zachowania. Swoją pogląd odnośnie dominacji grupy rówieśniczej i jej wpływ na osobowość jednostki przedstawił F. Znaniecki, który pisze tak: «Wszędzie indziej młodociany osobnik zajmuje stanowisko podporządkowane i wyrabia w sobie tylko te strony swojej osobowości społecznej, które na tym stanowisku mogą się czynnie objawić. W grupie rówieśników natomiast występuje w roli równouprawnionego członka, z którym inni liczą się nie tylko jako z przedmiotem swego działania, lecz również jako z podmiotem społecznym» [4, s. 10; 35, s. 147]. Grupy rówieśnicze nie tylko pozwalają wpływać na zagospodarowanie czasu

dorastającej młodzieży, ale również tworzą się spontanicznie przez organizację zabawy, wypełnienie wolnego czasu, czy rekreacje.

Wpływ społeczny to pewnego rodzaju zmiana postaw i zachowania lub pewnych uczuć człowieka wskutek tego, co myślą, robią lub co odczuwają inni ludzie. Taki stan rzeczy prowadzi do podstawowych przemian w życiu: zmiana poziomu wykonywania zadań przez jednostkę w obecności innych osób, konformizm oraz posłuszeństwo wobec autorytetów [8, s. 380; 22, s. 50].

W swoich rozważaniach A. Siciński wskazuje na to, iż styl życia to pewien zespół codziennych zachowań jednostek czy grup, który w jakimś stopniu jest odbiciem ich życia społecznego, a co za tym idzie również ich identyfikacją społeczną. Na styl życia składają się zachowania ludzi i bezpośrednie motywacje tych zachowań, a także pewne funkcje rzeczy będących czy to rezultatami, czy celami, czy instrumentami owych powszechnie dostrzeganych zachowań [14].

Należy wnioskować, że pojęcie to ma wpływ nie tylko na postawę zachowania, ale i psychofizyczne mechanizmy leżące u ich podstaw, czyli motywacje, potrzeby, akceptowane wartości oraz przedmioty ze względu na znaczenie, jakie nadają im ludzie. Tak określony styl możemy zobrazować w trzech różnych sferach rzeczowych:

- sferze światopoglądu, celów, dążeń życiowych, potrzeb i aspiracji – jedynie pośrednio dostępnych badającemu;
- sferze obserwowalnych zachowań i czynności;
- sferze przedmiotów, które człowiek wybiera, tworzy bądź bezrefleksyjnie przyjmuje, traktując je jako swe najbliższe środowisko życiowe.

Wybór odpowiednich czynników w dorastaniu odgrywa znaczącą rolę, gdyż w danym środowisku lub danej kulturze człowiek będzie wybierał w sposób bardziej lub mniej świadomy, a bywa i tak, że nie świadomy własnych zachowań [14].

W specjalistycznych opracowaniach autorzy wskazują głównie pięć podstawowych społeczności, które kształtują postawy moralne, ideały życiowe, wartości, wzory zachowań życia indywidualnego oraz w ramach społeczności ludzkiej [32, s. 17]. Należą do nich rodzina, szkoła, Kościół, małe środowiska społeczne, twórcy środków masowego przekazu.

Rodzina uważana jest za instytucję ogólnoludzką, występującą we wszystkich czasach i kulturach. Jest ona *«pierwszą i podstawową szkołą społeczeństwa»* [1; 18; 39] oraz główną instytucją wychowawczą. W nauczaniu Kościoła o roli rodziny i jej funkcjonowaniu raz po raz powracają stwierdzenia, że jest ona naturalnym i pierwszym środowiskiem naturalnym. Te opinie odnajdujemy m.in. w Deklaracji

o Wychowaniu Chrześcijańskim, w której jest mowa, że obowiązek wychowania dziecka spoczywa na rodzinie [7]. W tym samym duchu wypowiada się Jan Paweł II w Adhortacji Apostolskiej «Familiaris Consortio». W dokumencie tym wskazuje on źródło, z którego wypływają zarówno zadania rodziców, jak też ich prawo do wychowania. Jest nim powołanie małżonków do uczestnictwa w stwórczym dziele Boga rozumianym jako przekaz życia i jego rozwijanie [1]. Papież głosi także, że *«każde dziecko ma naturalne i niezbywalne prawo do posiadania własnej rodziny: rodziców i rodzeństwa, wśród których rozpoznaje, że jest osobą potrzebującą uczucia miłości i że tym uczuciem może obdarzyć sam innych»* [9; 37].

Rodzina jest pierwszym miejscem przygotowania do życia społecznego, kształtowania relacji społecznych, bo dzięki swej naturalnej więzi jest pierwszym miejscem współżycia, poszanowania i wzajemnego zrozumienia osób odmiennego wieku i temperamentu, a często też poglądów i przekonań. Jest także *«pierwszą i podstawową szkołą miłości społecznej (...)*» [5, s. 17]. W rodzinie bowiem skupiają się procesy i zjawiska życia społecznego. Wielu autorów podaje, że rodzina stanowi pierwsze i podstawowe środowisko społeczne dziecka [20, s. 132].

W tradycji europejskiej rodzina bywa określana jako wspólnota osób, najważniejsza postać życia społecznego, mająca wpływ na kształtowanie się osobowości społecznej człowieka. Warto zaznaczyć, że w ostatnich dziesięcioleciach w większości krajów europejskich zmalał zwyczaj zawierania małżeństw, a ci którzy decydują się na taki krok w swoim życiu czynią to w późniejszym okresie (30 roku życia). Choć w świadomości młodych ludzi dominuje pogląd, że rodzina jest jedną z najważniejszych wartości życiowych, to własna kariera zawodowa czy odpowiednie zabezpieczenie majątkowe odgrywa decydującą rolę w ich życiu [2; 28; 38].

W rodzinie bowiem kształtowane są struktury poznawcze, cechy osobowości, wartości i postawy prospołeczne. Rodzina więc stanowi tę grupę społeczną, która pełni bardzo ważną rolę w wychowaniu do wartości prospołecznych i kształtowaniu właściwych postaw dzieci i młodzieży. Ona łączy ze społeczeństwem, wprowadza do danej struktury społecznej, zapoznaje ze środowiskiem i obowiązującymi w nim wartościami [25, s.16]. Obecnie rodzina spotyka się z zupełnie nowymi problemami. Zanikają dawne społeczności, rodzi się społeczeństwo ery elektronicznej oraz mentalności konsumenta. Szybki rozwój i natłok techniki, nowych urządzeń, jest przyczyną wielu niepożądanych zjawisk. Skumulowane działanie tych nowości zmienia styl życia rodzin. Młodzi ludzie znajdują się na rozdrożu między wartościami wpajanymi przez rodziców, a tym

co obserwują w mediach i czego uczą się od swych kolegów. Ponadto młode pokolenie zbyt mało czyta, a swoje wartości czerpie z reklam. Nie jest w stanie wartościować i określać, co jest dobre, a co złe [13, s. 19]. W takiej to sytuacji przed rodziną stoi bardzo ważne zadanie wychowania do wartości prospołecznych swoich dzieci. A. Kaczmarek przypomina, że jednym z podstawowych praw i obowiązków rodziny jest wychowanie dzieci w oparciu o wartości moralne i tradycje narodowe [15, s. 20]. Ponadto M. Braun-Galkowska zauważa, że *«rodzina będąc podstawowym miejscem spotkania z najważniejszymi wartościami i miejscem ich doświadczania, jest zarazem najlepszym środowiskiem rozwoju»* [3, s. 201].

Rodzina zaspokaja ważne potrzeby człowieka. W niej to człowiek uczy się odnoszenia do innych osób, spotyka się z najważniejszymi wartościami. Chcąc przepoić wartościami młodych ludzi potrzeba pomagać im w tym poprzez przyswajanie małych, codziennych wartości, takich jak punktualność, dotrzymywanie słowa [31, s. 216]. Momentem zasadniczym w wychowaniu do wartości jest istnienie świadków jako ludzi przenikniętych wartościami [31]. Takimi świadkami powinni być rodzice dla swych dzieci. Powszechnie wiadomo, że najlepszym środowiskiem, w którym dziecko dorasta i wychowuje się, jest rodzina pełna, rodzina z matką i ojcem. W obecnym czasie szybkiego rozwoju dochodzi do coraz częstszych przypadków, że rodzice nie mogą być razem, powodem bywa praca zarobkowa za granicą, rozwód lub śmierć któregoś z współmałżonków. Wychowanie w rodzinie niepełnej pociąga za sobą skutki negatywne, słabe wyniki w nauce, problemy wychowawcze (45% na 40 badanych matek wskazało ten problem) [20, s. 133]. O kryzysie rodziny w Słowacji pisali Jusko (2002), Lewicka (2004), Centrum Pracy i Studiów nad Rodziną (2004) czy Ondrejkwic i Majercikova (2006). Wskazywali oni w swoich pracach, że należy zająć się problemem kryzysu rodziny i społeczeństwa. Warto zatem podkreślić, że rodzina choć przechodzi pewne zmiany i doświadczenia to mimo wszystko nadal pozostaje podstawową jednostką społeczeństwa.

Oddziaływanie rodziny ma charakter spontaniczny, bowiem nie wynika z dokładnie określonego procesu wychowawczego. Dziecko naśladuje postawy i zachowania rodziców, identyfikuje się z nimi, dzięki czemu następuje jego uspołecznienie, bogacenie się jego osobowości [26, s. 9]. Jeżeli rodzice przekazują swoim dzieciom miłość, uczą ją dawać innym, uczą przyjaźni, wzajemnego szacunku, solidarności, rzetelności, odpowiedzialności za to co się robi i w jaki sposób oraz przekazują im pozytywne wartości, mogą być spokojni o ich rozwój i skalę wartości w ich życiu [11; 40].

Należy jednak pamiętać, że wychowanie nie może jedynie opierać się na umiejętnościach przekazywanych tradycyjnie w rodzinie, ale wymaga ciągłego doskonalenia zarówno literatury fachowej z dziedziny psychologii i pedagogiki. Również na powyższe problemy w swoich badaniach zwróciła uwagę M.K. Rokicka [23].

Aby, prawidłowo ukształtować odpowiednią hierarchię wartości, należy pamiętać, że na system wartości wpływa szereg istotnych czynników, takich jak:

Wartości preferowane przez oboje rodziców [29; 30].

Zgodności systemu wartości rodziców i dzieci – zależy od wielu czynników, wśród których najważniejsze to: wiek dziecka, dojrzałość psychiczna członków rodziny, jakość relacji interpersonalnych między rodzicami a dziećmi i wynikająca z nich ogólna atmosfera emocjonalna rodziny, poziom i zakres identyfikacji dziecka z rodzicami, spójność systemu wartości rodziców przez szerszą grupę społeczną [24; 30].

Jakość więzi i relacji rodzinnych – sposób uczenia się wartościowania zależy głównie od jakości więzi i relacji rodzinnych. W rodzinie bowiem dziecko uczy się pierwszych więzi, które stają się później wzorcami dla wszystkich innych więzi. Uczy się więc więzi wartościowych lub zaburzonych, opartych na miłości lub opartych na wrogości, lęku. W rodzinie też dziecko uczy się patrzenia na siebie i na świat. Od sytuacji rodzinnej zależy więc w największym stopniu to, w jaki sposób wychowanek będzie rozumiał siebie i świat oraz w jaki sposób będzie odnosił się do siebie i do otaczającego go świata [10; 30].

Jakość kontaktów – współzycie w rodzinie łączy się z koniecznością wymiany myśli, zamierzeń i aspiracji, ze wspólnym planowaniem zadań i ich realizacją, z wymianą ocen i refleksji dotyczących przeżyć poszczególnych członków rodziny, mających swe źródło w rodzinie i poza nią.

Poziom kultury współzycia – im bardziej pewni są rodzice, że ich przekonania i hierarchia wartości są słuszne, tym bardziej mają tendencję do narzucania ich swoim dzieciom. Rodzice mają skłonność do odrzucania takich zachowań, które różnią się od ich własnych przekonań o wartościach. Niski poziom kultury współzycia niektórych rodzin jest także częstym powodem rozdźwięku i konfliktów między rodzicami a dziećmi.

Wiedza i postawy rodziców – szybko zmieniające się warunki życia wymagają od rodziców racjonalnej postawy opartej na wiedzy uogólniającej doświadczenia wielu pokoleń, uwzględniającej wielość sytuacji i czynników wpływających na kształt współczesnego życia. Istotne znaczenie mają postawy rodziców nie tylko wobec rodziny, ale także wobec pracy, państwa i społeczeństwa, wobec wartości moralnych.

Rozdwojenie postawy rodziców, ich zakłamanie, nie dają się ukryć przed dziećmi, stają się często przedmiotem ostrej krytyki dorastających młodych dzieci, powodują niechęć do rodziców i brak szacunku do innych.

Sytuacja bytowa – czynnik bytowy jest niezbędnym warunkiem pozwalający na porządną rozwój fizyczny, intelektualny, moralny i społeczny. Uzyskiwanie odpowiedniego standardu życia powinno odbywać się poprzez uczciwą pracę, oszczędność oraz racjonalne prowadzenie gospodarstwa domowego [17; 30].

Postawa dziecka względem rodziców –to czy darzy ich szacunkiem i zaufaniem, czy rodzice stanowią dla dziecka właściwy model do naśladowania [24].

Pozytywny wpływ na przejmowanie wartości w rodzinie mają wzajemne relacje osobowe rodziców, wzory zgodnego współżycia i współdziałania, atmosfera wzajemnej życzliwości. Rodzice powinni rozwijać w dzieciach takie cechy jak życzliwość, serdeczność, chęć niesienia pomocy, empatię, ofiarność, odpowiedzialność, sprawiedliwość i bezinteresowność. Ważne jest też, by ukazywać je przez własny przykład [27, s. 11]. W. Piwowarski podkreśla, że właśnie rodzina jest źródłem podstawowych orientacji religijnych, wartości i wzorów zachowania [21, s. 77]. Przystawianie norm i wartości moralnych odbywa się najczęściej przez przekazywanie dziecku wskazówek jak należy postępować, a czego unikać. Ważne jest wyjaśnianie pozytywne i pogładowe wpajanych zasad i wartości, przez bezpośrednie wskazywanie na społecznie konsekwencje postępowania. Ważną rolę pełnią też zachowania pozawerbalne rodziców wyrażające orientację moralną i wychowawczy system wartości. Nieobojętną sprawą jest klimat uczuciowy w jakim dziecko się wychowuje i wzrasta. Konflikty, wzajemna niechęć czy wrogość dostarczają negatywnych wzorców jak również zaburzają wzajemne relacje rodzice – dzieci. Dość często stosowane odmawianie miłości czy okazywanie gróźb, przemocy wobec dziecka frustruje jego potrzeby, obniża poczucie godności osobistej, a w konsekwencji utrudnia internalizację norm moralnych. Natomiast bezwarunkowa akceptacja dziecka sprawia, że czuje się ono bezpieczniej i nabiera zaufania, że świat w swej istocie jest dobry [6, s. 76].

Rodzice w szczególny sposób odpowiedzialni są za przekaz wartości religijnych. Dziecko, obserwując ich zachowania w tym względzie (a więc modlitwę, praktyki religijne, przestrzeganie zasad moralnych, postawę miłości chrześcijańskiej) poznaje Boga i kształtuje do niego swój stosunek [33]. Wybór wartości moralnych jest w okresie dorastania zróżnicowany kulturowo i indywidualnie. Bardzo mocno w tym okresie dorastania rozwija się sfera

emocjonalna, która ma ogromny wpływ na nasze relacje między drugą osobą a otaczającym nas światem zewnętrznym.

Środowisko rodzinne staje się nieodzownym czynnikiem do prawidłowego i wszechstronnego rozwoju osoby ludzkiej, jest jednym z decydujących miejsc wychowujących do wartości prospołecznych. Należy podkreślić, że duże znaczenie w prawidłowym funkcjonowaniu rodziny ogrywa polityka rodzinna określana często jako społeczna. Zdaniem Filadelfiova (2002) wskazała na trzy obszary polityki rodzinnej:

- Zmiany legislacyjne zachowań w rodzinie
- Promocja dochodu rodziny
- Świadczenie usług dla rodzin

W sposób bardzo trafny funkcję rodziny w wychowaniu dzieci i młodzieży przedstawił R. Wroczyński, pisząc: «Dziecko w młodym wieku szkolnym głównie poprzez rodzinę wchodzi w krąg szerszych kontaktów społecznych, kształci elementarne podstawy i motywacje swego działania. W okresie dorastania rodzina może zapewnić młodzieży najskuteczniejszą pomoc i może stanowić dla niej oparcie w zaspokojeniu jej potrzeb psychicznych. Wreszcie szczególna rola rodziny polega na wprowadzeniu młodzieży w skomplikowane zjawiska współczesnego życia społecznego, w świat konfliktów moralnych i różnorodnych interpretacji zjawiska życia społecznego» [34, s. 165–166].

Z funkcjami rodziny ściśle powiązane są wypełniane przez nią zadania. A. Klem odniósł zadania rodziny do głównych sfer rozwoju i kształtowania się osobowości, wyróżniając zadania związane z rozwojem fizycznym, psychicznym, społecznym i kulturalnym człowieka. Do zadań związanych z rozwojem fizycznym autor zalicza:

- przestrzeganie zasad higieny oraz higieny otoczenia;
- zapewnienie prawidłowego odżywiania;
- zapewnienie racjonalnego trybu życia (proporcji nauki, zabawy, pracy i wypoczynku);
- ochrona przed chorobami i czynnikami zagrażającemu zdrowiu i życiu;
- zapewnienie opieki w czasie choroby, pomoc w przezwyciężeniu ich skutków;
- zapobieganie w powstaniu nalogów.

Do zadań związanych z rozwojem psychicznym autor zalicza:

- ograniczenie doświadczeń poznawczych sprzyjających doskonaleniu postrzegania i ćwiczeniu uwagi;
- rozwijanie wyobraźni i pamięci;
- kształtowanie wrażliwości uczuciowej, umiejętności okazywania i odwzajemniania uczuć;

- ochrona przed wstrząsami psychicznymi;
- stworzenie klimatu życzliwości i zaufania
- wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa i więzi uczuciowej z rodziną;

Do zadań ukierunkowanych na rozwój społeczny należy:

- kształtowanie pozytywnego stosunku oraz motywacji do pracy;
- zapewnienie odpowiedniego przygotowania do pracy zgodnie ze zdolnościami, zainteresowaniami i możliwościami;
- kształtowanie umiejętności współdziałania oraz gotowości pomocy innym;
- wdrażanie do dyscypliny i odpowiedzialności;
- zaszczepienie wzorów życia rodzinnego.

Do zadań związanych z rozwojem kultury zalicza:

- umożliwienie dziecku poznania i korzystania z dóbr kultury;
- dążenie do opanowania zasad kultury życia codziennego, poznania zwyczajów i obyczajów w społeczeństwie;
- wdrażanie do racjonalnego wykorzystania czasu wolnego [16; 12].

S. Ehrlich, o roli rodziny w kształtowaniu osobowości pisze: «Rodzina różni się od innych małych grup wielofunkcyjnością, a także większą emocjonalną i organizacyjną spójnością, ponieważ dla jej członków jest najważniejszą grupą odniesienia, z którą się na zewnątrz najsilniej utożsamiają. W społeczeństwie wszystkie inne grupy, zarówno małe, jak i złożone, mają charakter sztuczny, bo nie tkwią korzeniami w biologii, są przeważnie, jeżeli nie wyłącznie, dziełem świadomych ludzkich zamierzeń. W rodzinie kształtuje się osobowość i nie ma żadnej instytucji społecznej, która by ją mogła w tym zastąpić. Rodzina jest ową ramą organizacyjną realno – emocjonalną, w której dokonuje się wychowanie i uspołecznienie. Rodzina jest pierwszą szkołą uspołecznienia, a więc z jednostkami należącymi do innych grup małych i złożonych, aż do grup nieformalnych» [36, s. 103–105].

Analizując zagadnienie rodziny warto zwrócić uwagę i podkreślić, że to jakie wartości zostaną przekazane dziecku zależy od nich samych, czy to co otrzymali od własnych rodziców zechcą przekazać ich następcom czyli własnym dzieciom. Dlatego liczne prowadzone badania nad rodziną pokazują obraz różnorodności hierarchii wartości w rodzinie. Należy również podkreślić, iż istnieją takie wartości, które określamy jako podstawowe, są one niezależne od człowieka, a kształtuje je bieg historii i kultury kraju. Do takich wartości możemy zaliczyć: męstwo, sprawiedliwość, roztropność, pracowitość, skromność, wdzięczność, gotowość do pomocy, współczucie i odpowiedzialność. To właśnie w dobie transformacji

wiele w wyżej wymienionych wartości podstawowych w obecnym czasie na nowo odgrywa znaczącą rolę w życiu jednostki [30, s. 50].

Tak wysoka pozycja rodziny w ocenie młodzieży jest godna podkreślenia. Trzeba jednak zdawać sobie sprawę z tego, że w rodzinie człowiek może uczyć się gotowości niesienia pomocy innym i solidarności z tymi, którzy tej pomocy potrzebują, jak i zasklepienia się w tzw. familiarnym egoizmie. Rodzina jest najbardziej ceniona w kategoriach ogólnych. Wśród wartości egzystencjalnych na pierwsze miejsce w rodzinie wysuwa się miłość [19, s. 201]. Wyniki badań wielu autorów pokazały, że rodzina w życiu ankietowanej młodzieży uznawana jest jako wartość najwyższa.

Bibliografia

1. Adhortacja Apostolska «Familiaris Consortio» Ojca Św. Jana Pawła II, nr 36-37.
2. Bomba J., Niezawiniony lęk, «Tygodnik Powszechny» nr 30/24 lipca 2005.
3. Braun-Gałkowska M., Rodzina jako wartość, «Ateneum Kapłańskie» 1997 nr 531-532, s. 201.
4. Budrewicz I., Grupy rówieśnicze a przestępczość nieletnich. W: Wychowanie profilaktyka resocjalizacja. W poszukiwaniu doskonałych systemów w skali makro i mikro, red. Sowa J., Piotrowski E., Rejman J., Rzeszów 2003, s.107.
5. Celińska-Mysław T., Wychowywać ale jak?, cz. II, «Wychowawca» 1999 nr 2, s. 17.
6. Chlewiński Z., Dojrzałość: osobowość, sumienie, religijność, Poznań 1991, s. 76.
7. Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim nr 5.
8. Doliński D., Wpływ społeczny. W: Encyklopedia socjologii. Suplement, Warszawa 2005, s. 380.
9. Do rodziców, nauczycieli, wychowawców, Homilia Jana Pawła II wygłoszona podczas mszy św. w Łowiczu, «Wychowawca» 1999 nr 9, s. 7-9
10. Dziewiecki M., Wychowanie w dobie ponowoczesności, Kielce 2002, s. 164.
11. Dzwonkowska S., Hierarchia wartości w życiu dziecka, «Wychowawca» 1998 nr 11, s. 37.
12. Frączek Z., Młodzież wobec wartości rodziny w kontekście teoretycznym i w perspektywie empirycznej. W: Zeszyty Naukowe UR, Pedagogika i Psychologia nr 5, Rzeszów 2009, s. 263.
13. Hartung M., Wróg jest poza rodziną, «Wychowawca» 2002 nr 12, s. 19.

14. Jawłowska A., Styl życia a wartość. W: A. Siciński, Styl życia. Koncepcje i propozycje, Warszawa 1976. W: A. Radziejewicz-Winnicki, Pedagogika społeczna, Warszawa 2008, s. 504.
15. Kaczmarek A., Qvovadis rodzinie?, «Wychowawca» 2002 nr 12, s. 20.
16. Klem A., Węzłowe problemy pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, Warszawa 2002, s. 138–141.
17. Maciszewska J., O współdziałaniu w rodzinie, Warszawa 1980, s. 47.
18. Majkowski W., Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej, Kraków 1999, s. 31.
19. Mariański J., Młodzież między tradycją i ponowoczesnością, Lublin 1995, s. 201.
20. Pindera A., Funkcjonowanie dziecka w rodzinie niepełnej. W: «Nauczyciel i szkoła» nr 1–2, Mysłowice 2008, s. 132–133.
21. Piwowarski W., Kontekst społeczeństwa pluralistycznego a program permanentnej socjalizacji religijnej, w: Z badań nad religijnością polską. Studia i materiały, red. tenże, W. Zdaniewicz, Poznań–Warszawa 1986, s. 77.
22. Radziejewicz-Winnicki A., Pedagogika społeczna, Warszawa 2008, s. 50.
23. Rokicka M.K., Świadomość wychowawcza rodziny a adaptacja dziecka do warunków pierwszej klasy szkoły podstawowej. «Nasza szkoła» nr 1–2, Mysłowice 2008, s. 138–151.
24. Rostowska T., System wartości rodzicowi dzieci jako zadanie rozwojowe. W: Rodzina: źródło życia i szkoła miłości, red. D. Biela, Lublin 2001, s. 227.
25. Sokołowski J., Równy start, «Wychowawca» 1998 nr 3, s. 16.
26. Stepulak M. Z., Co młodzi biorą od starszych?, cz. II, «Wychowawca» 1997 nr 7–8, s. 9.
27. Surdacka A., Wychowanie seksualne w rodzinie, «Wychowawca» 2002 nr 12, s. 11.
28. Świątkiewicz W., Rodzina w świecie aksjologicznej wichrowości, nr 2 (132) listopad 2005, s. 4.
29. Szymanowska A., Być dobrymi rodzicami we współczesnym świecie. W: Przygotowanie do życia w rodzinie. Red. K. Ostrowska, M. Ryś, Warszawa 1997, s. 38.
30. Szymczyk L., Dziecko w kręgu wartości rodzinnych. W: «Nauczyciel i szkoła», wkładka nr 2, nr 3–4/2009, s. 45–50.
31. Tarnowski J., Perspektywy skutecznego wychowania ku wartościom, «Ateneum kapłańskie» (1997) nr 531, s. 216.

32. Walczewski J., Budowanie ładu społecznego opartego na katolickim systemie wartości, «Wychowawca» 1993 nr 9, s. 17.
33. Wistuba H., Wychowanie małego dziecka w rodzinie, w: Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej, red. F. Adamski, Kraków 1984, s. 200–217.
34. Wroczyński R., Pedagogika społeczna, Warszawa 1997, s. 165–166.
35. Znaniecki F., Socjologia wychowania, t.1. Warszawa 1973, s. 147.
36. Ehrlich S., Wiążące wzory zachowania, Warszawa 1995, s. 103–105.
37. www.brewiarz.katolik.pl/czytelnia/święci/10-14d.php3
38. <http://gu.edu.pl>
39. www.rodzina.room.elk.pl
40. www.psycholog.alleluja.pl/tekst.php?numer=161

B. Wychavskiy. Psychosocial Conditionality and Education of Young People. The author of the article analyses various attitudes and behavior of children and young people in families that imitate age-mates or social groups, in which they are brought up. Many authors who investigate the problems of education or psychosocial behavior of growing up young people specify on influence and prevailing of age-mates in forming of children's consciousness, ways of behavior and acceptance of vital decisions. The author, being based on opinions of scientific authorities, shows that public influence is the certain change of positions, behavior or person feelings as a result of that other people think, do and feel. It leads to the basic changes in life, i.e. the changes of level of implementation of tasks by an individual in presence of other people. The author underlines that education is not only based on abilities that are traditionally passed on in family from one generation to another, but also requires permanent improvement of the special literature in the sphere of psychology and pedagogics that will help parents in education of their children. Analyzing the problems of family we should underline that parents are responsible for individual values which their children will obtain. Therefore numerous researches concerning family as a subject matter that were carried out in psychology, sociology or pedagogics show image of diverse hierarchy of values in the family. It is important to emphasize that there are values to be considered as basic that does not depend on person, history and culture of country influence on their formation. Such values consist of: courage, justice, reasonableness, capacity for work, modesty, gratitude, readiness to help, sympathy and responsibility.

Key words: family, education, psychosocial behavior, groups of age-mates, hierarchy of values.

Received February 12, 2016

Revised March 25, 2016

Accepted April 21, 2016